

ORSZÁGOS RABBIKÉPZŐ
ZSIDÓ EGYETEM

בית־מדרש לרבנים
האוניברסיטה ללימודי היהדות בהונגריה

תרל"ח 1877

Zsidó vallás és kultúra 1.

11. Az élet ciklusa és az életszakaszokhoz köthető rítusok (2. rész).

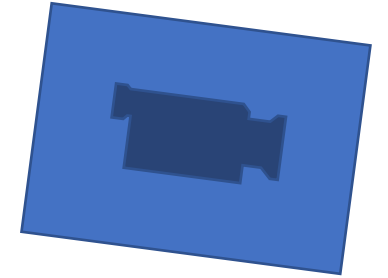
2023. 12. 11.

Biró Tamás

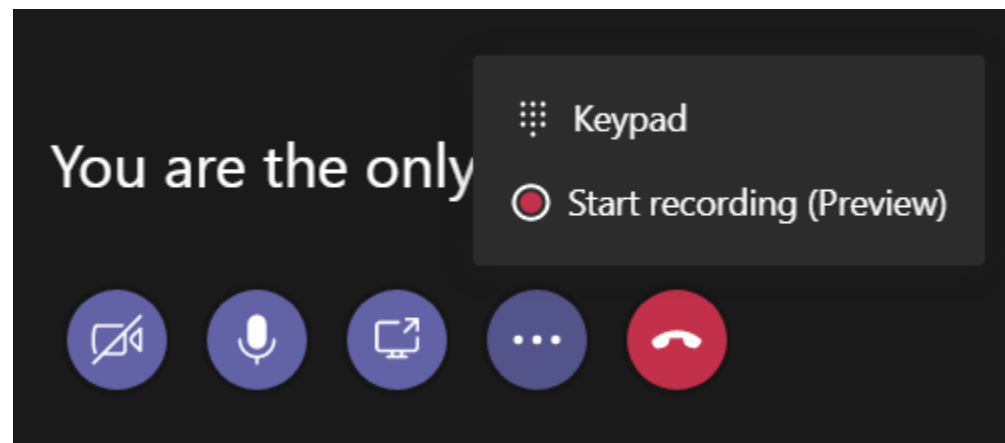
ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék, biro.tamas@btk.elte.hu
OR-ZSE Judaisztikai Tanszék, birot@or-zse.hu

Figyelem, felvétel indul!

- Azok is meghallgathatják, akik nem tudnak részt venni a szinkron előadáson.
- Előadás visszahallgatható a vizsgára való készülés során.
- Kérem, aki nem szeretne látszódni a felvételen, az állítsa le a videóját, halkítsa le a mikrofonját. Aki nem így tesz, az beleegyezik abba, hogy felvétel készül róla.

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék

Weboldal: <http://hebraisztika.elte.hu/site/>

- Keleti nyelvek és kultúrák alapszak, hebraisztika szakirány (BA)
- Hebraisztika MA
- Hebraisztika-judaisztika PhD
- Minorok:
 - Judaisztika diszciplináris minor
 - Hebraisztika diszciplináris minor
 - Bibliatudomány diszciplináris minor.

Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Department of Assyriology and Hebrew
Eötvös Loránd University

Judaisztikai Kutatócsoport
MTA TK Kisebbségkutató Intézet
Centre of Jewish Studies
Center for Social Sciences, Institute for Minority Studies

1088 Budapest, Múzeum krt. 4/F | Tel.: +36 (1) 411-6749 | email: ahf@btk.elte.hu

- Nyitólap Main page
- Hírek News
- General Information
- Assziriológia Assyriology
- Hebraisztika Jewish Studies
- HebraWiki Project
- Munkatársak Faculty&Staff
- Órák Courses
- Könyvtár Library
- Kiadványok Publications
- Cikkek Articles
- Iráttár Archives
- Kutatás Ongoing research
- Hasznos linkek Links
- Volt hallgatók Alumni
- Szakdolgozatok Theses

Látogatók 2005. szept. 1. óta / Visitors since 01/sept/2005: 373217

Interjú a Lendület-pályázat nyertesével: Niederreiter Zoltánnal

Praktikus dolgok:

Órák időpontja:
14:00 (+) – 14:30 (+)

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2023-jiddiskajt1/>
<http://birot.web.elte.hu/jiddiskajt/> *(a félév végéig)*
- Teams csoport: *Crs 23-24-1 BBN-HEB11-221 01 Zsidó vallás és kultúra 1.*
- Biró Tamás: biro.tamas@btk.elte.hu, birot@or-zse.hu, birot@birot.hu
- Fogadóóra: *emailés egyeztetés alapján*
- Pótlás, ha sok óra elmaradna.

A kurzus honlapja:

<http://birot.web.elte.hu/courses/2023-jiddiskajt1/>

- Prezentációk
- Hasznos linkek

Folyamatosan bővül

Tippeket köszönettel fogadok

The screenshot shows a web browser window with the URL birot.web.elte.hu/courses/2020-jiddiskajt1/. The page title is "Zsidó vallás és kultúra 1" with the subtitle "[Jewish Religion and Culture 1]".

ELTE BTK 2020 őszi félév

Tárgykódok: BBN-HEB11-221, BBN-VAL11-131:4, BBN-BIB-611, BBV-202.04; BMVD-202.04.

Oktató: [Biró Tamás](#)

Időpont és helyszín: csütörtök, 12:00–13:30, online
(Teams, a csoport neve: Course 2020/21/1 BBN-HEB11-221 01 - Zsidó vallás és kultúra 1.)

Kurzusleírás

[Előzetes szillabusz.](#)

Szeptember 10.: 1. Bevezetés. Mi a zsidóság? Hogyan írható le?
[Prezentáció 1.](#)

Hasznos linkek, források

Hayim Halevy Donin, *Zsidónak lenni* c. könyve [online](#) a Chabad-Lubavics oldalán.

Hahn István, *Zsidó ünnepek és népszokások* (reprint: Budapest: Neumann, 2005) [online](#) a Magyar Elektronikus Könyvtár oldalán.

Ujvari Péter (szerk.), *Magyar zsidó lexikon* (Budapest, 1929) [online](#) a Magyar Elektronikus Könyvtár oldalán.

Teams csoport

Crs 23-24-1 BBN-HEB11-221 01 Zsidó vallás és kultúra 1.

- Csatornák
- Fájlok
- Feladatok,
jegyek

The screenshot shows a Microsoft Teams chat window for a course group. The interface includes a search bar at the top, a navigation pane on the left with icons for Activity, Chat, Teams, Assignments, Calls, and Files, and a main chat area. The chat area displays a conversation in the 'General' channel. The chat history shows a message from 'Vadas Réka' asking if everyone is present, followed by a reply from 'Baranyi Janka' saying 'Oké, köszi'. A meeting ended notification is also visible. Below the chat, there is an assignment titled 'Források kategorizálása' due on September 16, with a 'View assignment' button. At the bottom, there are notifications for team members being added by 'Neptun kurzus szinkron'.

Folyamatosan bővül

Tippeket köszönettel fogadok

Vizsgaidőpontok meghirdetve!

~~Ha valakinek nem jó, küldjön emailt még a héten!~~

~~Speciális szükségletű hallgatók: szóljanak nekem!~~

~~Helyszín: Digitális Jólét Centrum (I. épület alagsor)~~

Helyszín: Teams online vizsga (dékáni engedéllyel)

Időpontok:

- Dec. 20., szerda
- Jan. 8., hétfő
- Jan. 24., szerda

10:00 – 11:30

Kérdések az eddigiekkel kapcsolatban?

Vannak-e átmeneti rítusok a zsidóságban?

Átmeneti rítus:

- (1) „[A]z emberi élet fontos átmeneteihez fűződő rítus” (Magyar Néprajzi Lexikon).
„Az egyik életszakaszból a másikba való átlépést szimbolikusan megerősítő és megünneplő szertartásokat átmeneti rítusnak nevezzük” (Andorka Rudolf).
- (2) Az életszakaszok, illetve általában a társadalmi státuszok közötti átmeneteket lehetővé tevő – az átmeneteket „okozó” – rítusok (Lawson és McCauley nyomán).

Megtörtént-e az átmenet, ha nincs érvényes rítus?

2,5 éves

- Miért nincs befedve a hajad?
- Mert csak polgári esküvőm volt... mert nem volt rabbi az esküvőnkön.

2,5 éves

- Miért nincs befedve a hajad?
- Mert csak polgári esküvőm volt... mert nem volt rabbi az esküvőnkön.

A felnőtt érti, hogy a 2,5 éves nem tudja, hogy mit jelent az, hogy „csak polgári esküvő”. A párbeszéd a következő előfeltevésekre épül (amit a felnőtt, a gyerek és mi is értünk):

- Két státusz létezik: hajadon és férjezett (ezek különbsége a hajbefedésben megnyilvánul).
- A két státusz között csak érvényes esküvő révén létezik átmenet (*átmeneti rítus*).
- Az átmeneti rítus érvényességéhez kompetens ágens jelenlétére van szükség.

2,5 éves

Kognitív vallástudomány:

- „intuitív” gondolkodás a vallásról
- „teológiailag korrekt” (reflektált, tanult) felfogás adott vallási kérdésről.

– Miért nincs befedve a hajad?

– Mert csak polgári esküvőm volt... mert nem volt rabbi az esküvőnkön.

A felnőtt érti, hogy a 2,5 éves nem tudja, hogy mit jelent az, hogy „csak polgári esküvő”.

A párbeszéd a következő előfeltevésekre épül (amit a felnőtt, a gyerek és mi is értünk):

- Két státusz létezik: hajadon és férjezett (ezek különbsége a hajbefedésben megnyilvánul).
- A két státusz között csak érvényes esküvő révén létezik átmenet (*átmeneti rítus*).
- Az átmeneti rítus érvényességéhez kompetens ágens jelenlétére van szükség.

Életszakaszok

Misna, Avot 5:21 (= Pirké avot 5:24)

„Öt évesen a Tórához, tíz évesen a Misnához (!), tizenhárom évesen a parancsolatokhoz, tizenöt évesen a Talmudhoz, tizennyolc évesen a hüpe alá áll. Húszévesen a [betevő után] fut. Harmincévesen ereje teljében van. Negyvenévesen az értelem embere. Ötvenéves korában képes bölcs tanácsot adni. Hatvan az öregedés kora. Hetven az ősz hajé. Nyolcvan az aggkoré. Kilencven évesen görnyedten jár. A százéves mintha már nem is élne, és eltűnt volna a világból.”

Barmicva / barmicvo

בר מצווה \ בַּר מִצְוָה

Batmicva / baszmicvo

בת מצווה \ בֵּת מִצְוָה

- *Bar micva* 'a parancsolat fia'. *Bat micva* 'a parancsolat lánya'
- Halákhikus (vallásjogi) értelemben vett nagykorúság:
lányok 12 év + 1 nap, fiúk: 13 év + 1 nap
- Ennek megünneplése → felnőtte avatási szertartássá értelmeződött át:
 - Barmicvo: első Tóra-olvasás, első tfillin (középkor óta)
 - Batmicva: „konfirmáció” (19. század legvége, 20. század első fele óta)
közös fogadalom savuotkor → egyéni ünnep (a barmicvó mintájára).

Bar micva / bármicvó

Apa áldást mond: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ**
Barukh se-petarani „áldott, aki felmen-
tett engem [a fiam utáni felelősség alól].”

*A rabbi kohanita
áltást mond a
fiúra?*

Bát micva

egyéni ünnep a születésnaphoz igazítva.

Bat micva (Dohány utcai zsinagóga, 1960)

Forrás: Fortepan, adományozó: Bauer Sándor

Bat micva (Dohány utcai zsinagóga, 1960)

Forrás: Fortepan, adományozó: Bauer Sándor

A házassághoz köthető rítusok

Házasság

- Tórai házassági tilalmak ← tiltott nemi kapcsolatok (Lev 18)
- *Mamzer* מַמְזֵר: tiltott nemi kapcsolatból (pl. férjezett nő) fogant gyermek.
- Monogámia:
a hagyomány szerint rabbénu Gersom (11. század eleje) rendelete.
- Vegyesházasságok – mint probléma a modern korban
- Siddukh (שִׂדּוּךְ) – házasságközvetítés.
sadkhan / sadkhen (שֹׁדֵקָן) – házasságközvetítő.
- Eljegyzés (jidd. *vort*): tányértörés, feltételek (תְּנֵינִים), hozomány.

Esküvő

- Az esküvő előtt: vőlegényt felhívják a tórához (*aufruf* אויפרוף).
menyasszony mikvébe megy.
- Kabbalat panim: a vendégek fogadása
- Badekn („bedekkolás”): a menyasszony befátyolozása
- Hüppe / hupa (הופה \ הַפָּה): esküvői baldachin
menyasszony hét kört tesz a vőlegény körül.

Esküvő: a hüpe alatt

1. Eruszin (אֶרֶזִין), kidusin (קִידוּשִׁין \ קִדּוּשִׁין): „eljegyzés”
 - Első pohár bor. Két kóser tanú jelentősége.
 - Gyűrűhúzás: „*íme, el vagy nekem jegyezve Mózes és Izrael törvényei szerint.*”
 - *Ketuba* (כְּתוּבָה): házasságlevél. Előtte aláírják. Hüppe alatt felolvassák.
2. Niszuin (נִשׁוּאִין \ נִישׁוּאִין): „esküvő”
 - Második pohár borra hét áldás. Pohártörés, *mazl tov!*-felkiáltás.
 - Jihud יִהוּד: ifjú pár elvonul (tanúk), kettesben a házasság elhálása (helyett).
 - „Hét áldás” (seva berakhot שֵׁבַע בְּרָכוֹת): a lakodalmon (szeuda סְעוּדָה), majd egy hétig még *seva brakhot*.

Házasságlevél: כתובה \ כִּתּוּבָה

- Arámi nyelvű hagyományos szöveg.
- Két tanú aláírja.

<https://www.youtube.com/watch?v=HBthec4v30Q>

The Jewish Wedding Video

„Családi tisztaság” *tohorat mispaha*

- Nidda (נידה \ נדה): rituális tisztátalanság (elsősorban: menstruációs)
- Mikve (מקוה): rituális fürdő (Lev 11-17, különösen: Lev 15, 19-32).

Válás

(לא עלינו *lajálenu* 'ne ránk, nekünk')

- gerusin (גרושין) get (גט): válólevél
- aguna (עגונה): „megkötött” feleség
- Jibbum (יבום, sógorházasság, levirátus) és halica (חליצה): Deut 25,5-10.

A halálhoz köthető rítusok

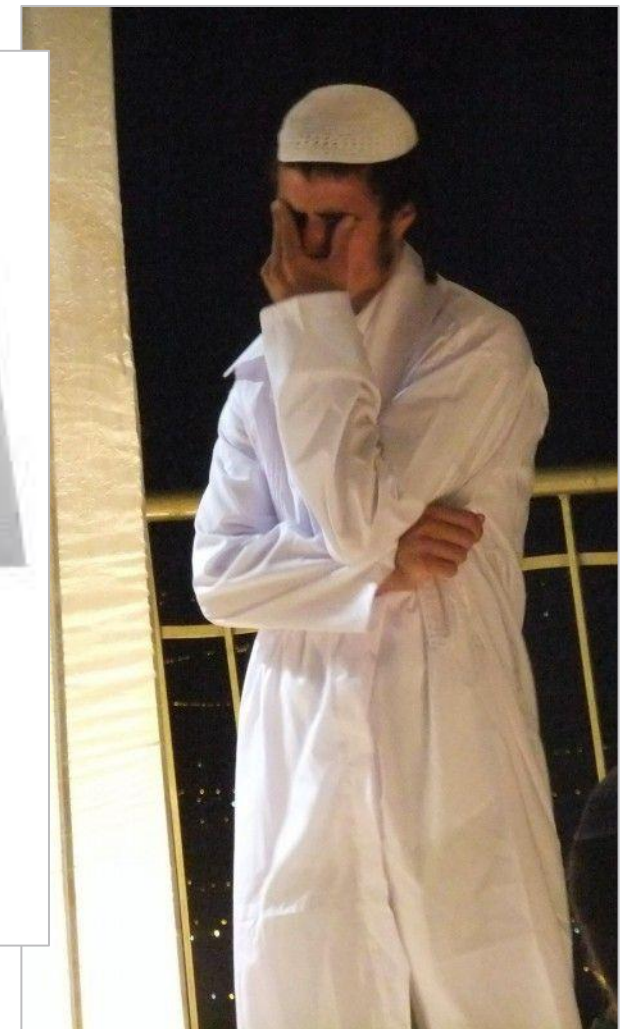
Beteg, haldokló

- beteglátogatás (בִּיקּוּר הַחֹלִים *bikkur holim*)
- רְפוּאָה שְׁלֵמָה! *Refua selema!* ('teljes gyógyulást')
- „Négy dolog változtatja meg a végzetet:
Jótékonyság, imádkozás, a név megváltoztatása
és a tettek megváltoztatása.” (b Ros hasana 16b)
- Bűnvallás a halálos ágyon
- Áldás (*berakha*) rossz hír hallatán, például haláleset alkalmával:
בָּרוּךְ דֵּין הָאֱמֶת *Barukh dajan ha-emet* – „Áldott az igazságos bíró”

Halál

A halott körüli feladatok:

- a halott méltósága (*kevod ha-mét*)
- őrzés (virrasztás)
- halottmosdatás, tohora (טְהוּרָה)
- Kitli (halotti köpeny), takhrikhim
- Hevra Kadisa: szent egyesület
- Temetés még aznap (ha lehet)

Kitlibe öltöznek hagyományosan:

- jom kippurkor
- széderestén
- esküvőn is.

Temető

בֵּית הַחַיִּים *bét ha-hajjim* ('élet/élők háza') / *bét ha-kevarot* ('sírok háza') /
בֵּית עוֹלָם *bét olam* ('az örökkévalóság háza') בֵּית הַקְּבָרוֹת

יִחְיֶה מִתְּיָד נְבִלְתֵי יְקוּמוּן הַקִּיצוֹ וּרְנִנּוֹ שֶׁכֵּנִי עֶפְרַי כִּי טַל אִוֵּרֶת טִלָּה וְאַרְצָךְ רִפְאִים תִּפְּיֵל:

De a te halottaid életre kelnek, föltámadnak a holttesteik! Ébredjetek, és ujjongjatok, kik a porban laktok! Mert harmatod a világosság harmata, és a föld visszaadja az árnyakat. (Jes 26,19)

- Ravatalozó, szertartási épület / *cidduk ha-din* צִדּוּק הַדִּין
- Derekh / ezrat kohanim: kohaniták sora külön (rituális tisztaság miatt)
- Rabbi-sor, gyereksírok. *Lehavdil*: öngyilkosok temetése.
- Ohel אֹהֶל ('sátor, hajlék')

Sírfeliratok: szimbólumok, minhagok és „nyelvi tájképek”

Balogh István – Bányai Viktória: Magyarországi zsidó
feliratok – Scheiber szellemében 1686 után
<https://or-zse.hu/hacofe/vol8/11balogh-banyai3.pdf>

Rabbik sírjai: zarándokhelyek

A kállói rabbi, Taub Ejzik Jichok

Szól a kakas már...

www.nagykallo.net

Halál és gyász

- Temetés:
קרִיָּעָה keria – a ruha „megszaggatása” (bevágása)
- Gyász
- A gyász fokozatai:
 1. Temetésig.
 2. Siva/süve: 7 nap (sivát/süvét ülni).
 3. Slosim: 30 nap.
 4. 1 év (11 hónap).
- Kaddis-mondás: gyászolók kaddisa.
- Sírkőállítás (M.o.: első jarcajt körül).
- *Jahrzeit / jorcájt* (halálozási évforduló) és *jizkor / mazkir* (évente 4x).

Temetőlátogatás

- Kavics / kő elhelyezése
- A végén: kézmosás, fűtépés
- Zarándoklat
(*קְבֵר אָבוֹת* *kéver avot / kéver óvesz* 'atyák sírjai'):
kvitli, mécses
- A sírhely megváltása örökre szól. Exhumálás kérdése.

A messiás eljövetele

Zsidógyűlölet, előítéletek

Filoszemitizmus:

- őszinte vs. előítéletes?
vallási vs. humanista motiváció.

- Zsidó lét állandó eleme (a diaszpórában, 2000 éve)
- Történelmi változatai:
 - *Ókori judeofóbia*: etnikai alapon.
 - *Keresztény antijudaizmus*: vallási alapon.
 - *Politikai antiszemitizmus*: 1870-es évektől kezdve, faji alapon.
 - *Iszlamista Izrael- és zsidóellenesség*
 - *(Baloldali) Izrael-ellenesség, anticionizmus*
- Előítélet: aki nem adja meg az egyénnek, hogy saját maga lehessen.

The IHRA (International Holocaust Remembrance Alliance)

Working Definition of Antisemitism:

<https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antisemitism>

Maimonides 12. hitágazata: *Ani maamin...* *Teljes hittel hiszek a messiás eljövételében...*

- Messiás מָשִׁיחַ *mesiah* = felkent. Dávid házából származó hús-vér király.
- Deutero-Jesája: Kürosz perzsa király = „Isten felkentje”, aki megváltja Izraelt.
- Eljövetele után megváltozik a világ rendje.
- Hírnöke: Eljahu (Illés) próféta. Pészah.
- Messiah ben Joszef és Messiah ben David...
- Álmessiások. Sabbatai Cvi. Menachem Mendel Schneerson.
- Messiás → harmadik szentély felépül, szétszórtak összegyűjtése
→ halottak feltámadása → eljövendő világ.

Sok aggada, számos elképzelés. Részleteken nem vesszük össze!

**SZAKA
-DÁS!**

Sok elképzelés. Részleteken nem vesszük össze. Vagy mégis?

Feladatok a következő hétre

Feladat a következő alkalomra

- Kedd estig felkerül a Teamsbe (ELTE) / Moodle-ba (OR-ZSE).

Cél: kicsit jobban megismerkedni egyes imák, áldások szövegével és a zsidó imakönyvvel.

- Max. 10 pont = a félév végi jegy 5%-a.
- Leadás a Teamsen belül (ELTE) / Moodle-ban (OR-ZSE).
- Határidő: lásd a Teamsben / Moodle-ban.

*Köszönöm
egész féléves
megtisztelő figyelmüket*